

Experiment a „svoboda“ (ve svém „původu“)

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[2006](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[2006](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 29. 3. 2006
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 29. 3. 2006

Experiment a „svoboda“ (ve svém „původu“)

Pokud omezíme událostný fenomén „experimentu“ na děj „zkouška a omyl“ (trial and error), musíme se otevřít možnosti vidět jej i v nejjednodušších formách, a to i na těch nejnižších úrovních (v zásadě musíme aspoň jako možnost připustit – a tedy předem nevylučovat – nejnížší formy „zkoušky a omylu“ všude, kde dochází k jakékoli „kontingenci“). Pokud si předem nezahradíme cestu k hlubšímu porozumění „skutečnosti“ tím, že předsudečně ve svém myšlení nerozlučně spojíme experiment s vědomím a s vědomým zacílením (téličností v běžném – a tedy právě mnohdy i biology odmítaném – pojetí), můžeme experiment vidět všude tam, kde dochází k tzv. akci nazdařbůh, jejíž výsledek však je subjektem nějak zaznamenán. Jinak řečeno: pojem „akce nazdařbůh“ (action at random, Aktion aufs Geratewohl) může být rozšířen daleko za hranice světa biologie, ačkoliv právě tam byl poprvé ustaven. Ovšem jestliže své pochopení „experimentu“ takto rozšíříme a modelově zjednodušíme, otevře se před námi jeden pozoruhodný problém: jestliže je nějaký subjekt na velmi nízké (ještě před-živé) úrovni alespoň výjimečně anebo jen zřídka schopen modifikovat svou aktivitu tak, že můžeme mluvit o akci nazdařbůh, je třeba objasnit, zda v takovém případě jde opravdu o modifikaci, jejímž subjektem je subjekt příslušné akce, anebo zda k tomu je zapotřebí ještě něčeho dalšího, co v možnostech subjektu samého prostě není. Takto vysloveno (a formulováno) to představuje pouze otázku, do jaké míry můžeme na velmi nízkých úrovních událostních jsoucen (subjektů) mluvit o jakési primitivní formě jejich „svobody“. Kdybychom totiž tuto možnost vyloučili, znamenalo by to nutně, že kontingenci určitého událostního dění (a to jako dění jak pravých, tak i nepravých událostí) redukuje výhradně na oddělenost, vydělenost událostí z celku světového dění, tedy na roztrhanost a „děrovanost“ kauzálního nexu, takže zrod kontingence odsouváme do neprůhledných temnot (a tam pak strčíme i to, co by mohlo ukázat novým, perspektivním směrem). Tak by byla jen znovu skryta možnost, že kontingence se může stávat místem zrodu „nového“ ve specifickém, totiž kvalitativním smyslu. Dalo by se totiž říci, že vesmír (veškerenstvo) je založen na aktivitách subjektů všeho druhu a zejména na jejich reaktibilitě, a v důsledku na jejich experimentování. Pak by se možná ukázalo, že posláním subjektů není jen nějak být aktivní a nějak reagovat, nýbrž zejména experimentovat. To by pak mohlo významně osvětlit povahu světa, jak ji známe a jak ji ještě budeme poznávat, pokud před novými možnostmi nebudeme předsudečně zavírat oči.

(Písek, 060329-1.)